

Hedvig Charlotta Nordenflycht (1718-1763)

”Över en hyacint”

TILL – – –

Du rara ört som ej din like
I färg, i glans, i täckhet har,
Bland all din släkt i Floras rike
Din fägring mest mitt öga drar:
På dina blad Naturen spelar,
I konst, i prakt hon yttrar sig,
Den fina balsam-lukt du delar,
Förnöjer och förtjusar mig.

Med trogen omsorg jag dig sköter,
En lindrig luft du andas får,
En häftig il dig aldrig möter,
För hetta, köld du säker står.
Ett livligt väder på dig fläktar,
Som tränger genom blad och knopp
Och när av värma du försmäktar
En kylig flod dig friskar opp.

Men liksom du min hydda pryder
Och dig i all din täckhet ter,
En grym förvandlings lag du lyder
Du vissnar, dör och finns ej mer.
Du hastigt all min möda glömmar
Och ledsnar vid min ömma vård,
Bland ringa stoft din fägring gömmer,
Du är ju otacksam och hård?

Men skall jag på en blomma klandra,
Det veka väsen klaga an,
Dess öde är att sig förändra,
Hon måste vara som hon kan.
Hon är ett gräs, hon skall förfalna,
Jag intet agg till henne bär.

Så ser jag ock ditt hjärta kallna
Det måste vara som det är.

Läs dikten på Litteraturbanken.

Be eleverna läsa dikten och fundera över vad den egentligen handlar om och be dem läsa upp ord och rader som stärker deras åsikt. Samtala om vilken känsla som finns i diktens sista rader.

”Skönhet en bräcklig glans”

En blomma rinner up ur mull,
Av väder blåses hon omkull,
Ell’ vissnar hon och får sitt slut,
När Sommartiden lupit ut:
Så är det ock med skönhets prakt,
Hon äger ej fullkomlig makt:
Hon lider oundviklig nöd,
Av sjukdom, ålder, tid, och död.
En skönhet är allena till,
Som evigheten gilla vill:
En ren, en klar, en helgad själ,
Hon växer till, och prydes väl
Av himlaprakt, en skönhets skrud,
Som gör, att hon behagar Gud.

Läs dikten på Litteraturbanken.

”Min levnads lust är skuren av”

Min levnads lust är skuren av,
Och döden är min längtan,
Till dig du mörka tysta grav,
Står all min trängtan:
På jorden jag ej finner
Vad mer min själ sitt nöje bär,
Min glädje borta är;
Min tid i gråt förrinner,
Min ungdoms lust försvinner;
Jag är olyckligt såld
I grymma sorgens våld.

[---]

Läs dikten på Litteraturbanken.

Denna dikt är en av de första dikterna i svensk litteratur där diktjaget uttrycker starka personliga känslor. Be eleverna fundera över vad som kan ha hänt och ge dem också i uppgift att ta reda på mer om författaren Hedvig Charlotta Nordenflycht.

Ur "Fruentimrets försvar"

Du Världs och Samfunds mor, du Fägrings eget läger,
Du Kön! som makt och del uti Naturen äger;
Du släktets ädla hälft! du hats och kärleks mål!
Som högsta ära får och största nesa tål.
Från världens första sol du varit sökt och vördad,
Från samma ögnablick din frejd blev även mördad:
En stridig dom om dig städs varit har din lott,
Du dyrkan och förakt i lika jämvikt fått.

[- - -]

Säj, ädla Kön! vad är som detta öde våller?
Du är ju själv en del som världen sammanhåller,
Du föds med vett och drift, med känslor och begär,
Och Kvinnan liksom Man fullkomlig mänska är:
Skall den dig älskar högst dig mänskorätt förmena?
Skall Mannen så sin hälft, sitt väsend själv förklena?

[- - -]

Om man ej säja vill det dock ej mången tror,
Att Snillet allrahelst i stora lemmar bor;
Det är den fördels lott det andra Könet vunnit.
Dock har man vederspel av denna satsen funnit,
Förfarenhet gör ett med gamla Grekens rop,
Att starkhet med förstånd ej alltid trivs ihop.

[- - -]

Mig tycks jag världen ser i vildhets första yra,
När Barbari och våld begynte samfund styra,
Hur då en Manlig arm, som Lag med svärdet skrev,
Det Kön som rådde minst i tvång och trældom drev.

[- - -]

Naturen får då skuld, och blod och hjärta del
I det, som blott har grund i fostrings-sättets fel.
Man täpper ådran till uti en Springekälla,
Och undrar se'n därpå att ådran ej vill kvälla.
Man snärjer Örnens fot, dess vingar sönderslår,
Förviter honom se'n att han ej Solen når.
Så bindes Könets drift av fostringssätt och vana,
Att kämpas med varann på dumhets trånga bana
Och som en prydnad dra okunnighetens ok,
Ty det är kvinnans skymf att vara lärd och klok.
Ack! grymma tyranni, månn det vår Värld förbättrar,
Att halva släktet stängs i dumhets trånga fjättrar,
När brist på hjärnor röjs i sysslor och i värv?

Men falska Föredom! du människors fördärv!
Du är det olyckshjul som all vår ofärd driver,
Som gör att Världen mörk, förvänd och lastfull bliver.
Du blandar dig i allt, du alla tider följt
Och jämt för mänskans syn den rena sanning döljt.

[- - -]

Säj Rousseau! vad för moln som nu din syn förblindar,
När Könet du så hårt i vanmakts bojar lindar,
När du oss snille, smak och känslans kraft betar,
Ja liv och häftighet, som Könets ensak var.
Har någon förr väl hört så ny och sällsam lära,
Att Kvinnan ej en gång kan kärlekselden nära,
Att hon ej älska kan? Natur! Förfarenhet!
Och alla tidens bok, som Kvinnoöden vet,
Jag ropar Er till hjälp mot en så kättersk tanka
Kom Rousseau, låt oss kring i forna världen vanka,
Din Sapfo, den du först från Kvinnor väljer ut,
Av kärlek vågar själv på livet göra slut:
Månn hon den enda är?

[- - -]

Att måla denna flock, kan ej min fjäder hinna.
I Norden än en gång vi märka en Hjältinna,
Som lyfts från ringhets djup till Tronens höghet opp,
Med egen ära prytt sitt underfulla lopp.
I som åt börd och blod så mycket värde skänken,
I små och trånga vett, som efter vanan tänken,
Som tron, att klokhets går som arv till namn och ätt,

Och binden Dygd och vett vid förnämt fostringssätt:
Se här ett stort bevis mot denna fördoms yra;
Den nyss en hydda skött, kan nu ett Rike styra:
Den blott Naturen prytt och enfald ammat opp,
Blir nu en stor Monarks och hela Rysslands hopp.
Cathrina! vad för pris kan mot den höghet svara,
Att du en medhjälp fick för Stora Petter vara?
Hans många Hjältevärv ej stanna vid hans slut;
Du för hans höga Verk, hans stora anslag ut,
Med myndighet och nåd du styr ett vidsträckt Rike
Och hade av ditt Kön ej i din tid din like.

[- - -]

Dig Kronan för vårt Kön! han även dristat glömma,
Som gåvor och Förtjänst drar fram ur mörkrets gömma,
Du Sveriges dyra Mor, som eldar Snillen opp,
Och ger en ädel drift åt Vetenskapers lopp:
Okunnighetens sky är från vår himmel viken.
Du även Spiran för uti Naturens Riken;
Dess under samlar Du, i präktigt sammandrag,
Du känner denna flock, du forskar ut dess lag,
Vad sanning är så dold, den ej Louisa finner?
Dess tankegåvors vidd till alla ämnen hinne,
Själ hos sitt unga Kön hon smak för vishet väckt,
När hon till deras vård sin höga omsorg sträckt.
På Kvinnors tanke-kraft och på den sats jag driver,
LOUISAS stora Sjel det största vittne bliver.
Ack! skapa om vår Nord och vis din Guda-art;
Så livlig Snilles Eld, ett vett så högt och klart,
Är icke endast skänkt att Kön och Spira pryda,
Den samling på en Tron har mera att betyda.
När Ljuset tändas skall och spridas i ett Land,
Ger himlen facklan först uti Regentens hand.
Vår Nord en dager fått som långsam synes skrida,
Och nattens skuggor än med svaga strålar strida.
Än går en sann förtjänst i torftighetens spår,
En mindre odlad smak hos Allmänheten rår.
Än hörs ej ryktets mun åt äkta Snillen giva
Den dyrkan och det lov, som dem till tävlan driva.
Min DROTTNING, Du är den som dimman skingra skall;
Giv ljus och tröttna ej vid ett så värdigt kall.
Sätt Lärdom i sin dag, och lär Ditt folk att tänka,
Att intet må bli mörkt där Dina strålar blänka.
Då skall Dig äran själv ett evigt offer ge,

Och Världen samlas hit att Dig och Sverige se:
Då lär vår eftervärld i sina domar tvika,
Om hjärta eller vett var störst hos vår ULRICA.

Vad för en galla har då Rousseaus penna lett,
När han vår svaghet blott, men ej vår styrka, sett?
Ett ängsligt ögnablick, när ledsnad honom plågat,
Han obehäpnad sig mot hela Könet vågat;
Då blir hans penna slö som är så stark och rik,
Hon vittne mot sig bär och är sig själv ej lik.
Men säg du, sannings Vän, vad har väl Könet felat,
Se'n du en gång oss själv så mycken heder delat?
När du om Kvinnors dygd, begrepp och fostringsstätt,
Så värdigt yttrat dig och dömt så sunt och rätt.
Vem har beklagligt vis min Filosof förtretat?
Tör hända i ett lag en fjolla honom retat,
Som i hans dräkt och gång ett högmål kunnat se,
Ell' vågat åt hans Vett en löjlig ställning ge.
En dåres djärva hugg kan ock den visa röra.
Ell' männ en skönhets makt ditt hjärta givit göra,
Som stolt och obevekt din rena eld försmått;
Varav vårt hela Kön har namn av hårdhet fått?
Men nej! vi må vår rätt på dessa skäl ej öka,
Vi slippa någon sak med Filosofen söka:
Det icke Rousseau är, som oss förklenat har;
Han själv det vittne ger, att det hans skugga var.

Läs dikten på Litteraturbanken.

"Fruentimrets försvar" är ett av de allra första feministiska debattinläggen i Sverige. Dikten publicerades år 1761 och är ett utmärkt exempel på hur lyrik, före romanens genombrott under senare delen av 1800-talet, var den dominerande litterära genren och användes i många olika syften.

"Fruentimrets försvar" är exempel på en lärodikt, det vill säga en dikt skriven för att undervisa, informera och debattera. Diktens fullständiga titel är "Fruentimrets försvar emot J J Rousseau, medborgare i Geneve." Den inleds med ett långt företal på prosa, där författaren angriper den berömda franska upplysningsfilosofen Jean Jacques Rousseaus reaktionära kvinnosyn.

Med "Fruentimrets försvar" och andra dikter i samma stil ville författaren Hedvig Charlotta Nordenflycht säkert också visa att hon var en lärd person: hon skrev inte bara personliga kärleksdikter utan komplexa lärodikter kring filosofiska och religiösa frågeställningar, historiska skeenden och samtidsförhållanden.

”Fruentimrets försvar” kan upplevas som lång och svårtillgänglig för läsare i vår tid. Men trots att dikten är ålderdomlig i språk och form rymmer den ändå en hel del att fundera över. Som en vägledning har vi valt ut citat att särskilt reflektera över. Det passar bra att läsa dikten samtidigt som eleverna läser om upplysningstiden. Låt dem diskutera innehållet i dikten mot bakgrund av den kamp för kvinnors rättigheter som kan sägas ha startat under upplysningstiden i Europa, då Nordenflycht var verksam. Ge dem i uppgift att ta reda på mer om kvinnors villkor under 1700-talet och om Rousseaus uppfostringsidéer för pojkar och flickor.

Nordenflycht var den första kvinnliga yrkesförfattaren i Sverige och respekterad av sina manliga kolleger. Eleverna kan gärna läsa mer om Nordenflycht och diskutera hur det kunde komma sig att hon lyckades bli en framgångsrik författare, i en tid då kvinnors rättigheter var mycket begränsade.